

Informatiepakket

Hoe word ik mijn beste tolk-zelf?

Een informatiepakket voor tolkstudenten met D/SH ouders.

Selma Smale

Januari 2026

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	2
1.1. Onderzoeksmethoden	2
2. Hoe noem jij jezelf?	4
2.1. CLB en SLB.....	4
2.2. Coda, coda of CODA.....	4
2.3. PDF of HMFD.....	5
3. Wat is jouw cultuur?.....	6
3.1. Bij welke cultuur hoor je?	6
3.1.1. <i>Als je geen gebarentaal kent.....</i>	6
3.1.2. <i>Er tussenin staan</i>	6
3.1.3. <i>Wie is er nou verantwoordelijk voor wie?.....</i>	7
3.2. Wat is de geschiedenis van tolken met dove ouders?	8
3.3. Wat zijn de ervaringen van andere tolken met dove ouders?.....	9
3.4. Wat kan je doen om verbinding te maken met andere CODA's?	9
4. Waar kan je tegenaan lopen op je opleiding?	11
4.1. Welke taal gebruik je op de opleiding?	11
4.2. Beheers je verschillende registers in beide talen?.....	11
4.3. Hoe ga je met docenten om?	12
4.4. Met welke houding stap je voor het eerst het werkveld in?	13
5. Waar kan je tegenaan lopen in het werkveld?	15
5.1. Wat als een dove tolkgebruiker ineens privévragen stelt over je familie?.....	15
5.2. Wat als een dove tolkgebruiker ervan uitgaat dat je diens kant kiest/het voor hen opneemt?.....	15
5.3. Wat als je de “ouderrol” op je wil nemen?	16
5.3.1. <i>Wat kan je doen bij plaatsvervangende schaamte vanuit jeugdervaringen?.....</i>	16
5.3.2. <i>Wat als de dove tolkgebruiker niet oplet tijdens je vertaling?</i>	16
5.3.3. <i>Wat als een dove tolkgebruiker aan jou vraagt wat diegene moet doen?</i>	17
5.3.4. <i>Wat als de horende tolkgebruiker geen rekening houdt met de dove tolkgebruiker?....</i>	17
5.3.5. <i>Wat als iemand de dove tolkgebruiker duidelijk als minder behandeld?.....</i>	18
5.4. Hoe kan je werk en privé gescheiden houden?	18
6. Lees- en kijktips	20
Leestips	20
Kijktips	21
7. Conclusie	22
8. Literatuurlijst.....	23

1. Inleiding

Wie ben je eigenlijk als kind van dove en/of slechthorende (D/SH) ouders? Ben je een Coda, coda of CODA? Of ben je een PDF (Napier, 2021)? Misschien zelfs een CLB of een SLB? Misschien ben je gewoon een HMFDF?

Heel veel termen die op je afkomen als je op zoek gaat naar wie je bent als kind van D/SH ouders.

Als je dit informatiepakket leest, heb je waarschijnlijk één of meer dove ouders en ben je nu bezig met de opleiding tot Tolk NGT-NL. Als student met dove ouders heb je hoogstwaarschijnlijk al iets van tolkervaring in informele settingen en heb je waarschijnlijk ook andere leerbehoeften dan je reguliere medestudent. Dit informatiepakket heb je dan voor je liggen om je een beetje extra hulp te bieden. Onder geen beding wil ik doen alsof dit pakket het magische antwoord biedt voor alles waar je tegenaan gaat lopen. Het doel van dit pakket is om je over bepaalde aspecten te laten nadenken en zelf de beslissing te maken hoe je deze situaties dan aanpakt. Onder de hoofdstukken staan dan ook een paar tips om zelf te doen of uit te zoeken, zodat je zelf kan beslissen hoe je omgaat met bepaalde situaties. Dit pakket kan ook nuttig zijn voor anderen. Denk aan dove tolkstudenten, studenten met een dove partner, een dove broer/zus of een doof kind.

De reden dat ik dit informatiepakket heb gemaakt, is omdat ik zelf dove ouders heb. Nu ik zelf bijna klaar ben met de opleiding tot Tolk NGT-NL kan ik concluderen dat ik deze extra hulp ontzettend gemist heb tijdens de opleiding. Hopelijk helpt dit pakket je om goed voorbereid het werkveld in te stappen en iets meer te weten te komen over jezelf als aankomend Tolk NGT-NL met dove ouders.

In dit pakket verwijst ik naar dove tolkgebruikers. Nou weet ik dat er ook o.a. slechthorende, doofblinde en plotsdove tolkgebruikers zijn waar je mee in aanraking kan komen. Maar voor het gemak en de duidelijkheid beschrijf ik hen als dove tolkgebruikers. Weet dat alle eerdergenoemde personen ook onder deze categorie vallen. Daarnaast gebruik ik de term horende tolkgebruikers voor de horende deelnemers van een tolkopdracht.

Voor het opstellen van dit informatiepakket ben ik uitgegaan van een horende CODA-tolkstudent. Hier heb ik voor gekozen omdat er op het moment van schrijven veel onzekerheid is over het voortbestaan van de opleiding tot dove tolk. Daarnaast vond ik het niet ethisch verantwoord om als horende CODA te schrijven over de ervaringen van dove CODA's. Dit neemt niet weg dat ook zij nuttige tips uit dit informatiepakket kunnen halen.

1.1. Onderzoeksmethoden

Om te beginnen heb ik drie vragenlijsten uitgestuurd. Een vragenlijst voor dove/slechthorende tolkgebruikers, hierin heb ik de focus gelegd op hun ervaringen met tolken in het algemeen en hun ervaringen met CODA-tolken. Deze vragenlijst heb ik gemaakt in het Nederlands, met bij elke vraag ook een vertaling naar Nederlandse Gebarentaal. Ook is er een vragenlijst uitgestuurd naar een aantal CODA-tolken en tot slot een vragenlijst naar niet-CODA-tolken (beide in het Nederlands). Deze laatste groep heb ik de vragenlijsten gestuurd zodat ik een vergelijking kon maken tussen de ervaringen van de twee groepen tolken om vast te stellen of de dingen die CODA-tolken ervaren alleen voor hen geldt, of ook voor tolken in het algemeen.

Hiernaast heb ik drie CODA-tolken geïnterviewd. Twee tolken die al rond de 40 jaar ervaring in het werkveld hebben en één tolk die ruim 15 jaar ervaring heeft als professioneel tolk. Ook heb ik een CODA geïnterviewd vanuit het Compass programma in de VS (Sorenson, z.d.). Compass biedt een trainingsprogramma aan voor ASL-tolken die ook ASL-moedertaalgebruikers zijn. Hierbij bieden zij gespecificeerde begeleiding bij uitdagingen waar je tegenaan kan lopen als moedertaalgebruiker,

zoals ethische dilemma's. Daarnaast heb ik een dove tolkgebruiker gesproken die mijn vragenlijst heeft ingevuld. Met deze persoon heb ik gesproken over diens ervaringen met CODA-tolken.

Naast het praktijkonderzoek, heb ik een literatuuronderzoek uitgevoerd. Een deel van de gevonden literatuur is te vinden in de literatuurlijst aan het eind van dit informatiepakket. Er is zo veel interessante literatuur te vinden, dat ik niet alles in dit informatiepakket heb kunnen verwerken. Daarom moedig ik je vooral aan om zelf ook op onderzoek uit te gaan.

Ook heb ik de curriculumverantwoordelijke van het EPA-curriculum gesproken over welk product zou passen binnen dit curriculum. Door dit gesprek ben ik gekomen tot deze beschouwing. Dit informatiepakket steunt jou in de keuzes die je kan maken in verschillende settingen binnen de opleiding tot Tolk NGT-NL en daarna in het werkveld.

Daarnaast heb ik tijdens een door school georganiseerde expositie nog feedback ontvangen voor verdere mogelijkheden tot het vinden van informatie en verschillende vormen van onderzoek om in dit product te verwerken. Hierbij heb ik dit product gestuurd naar een aantal studenten met dove ouders en docenten van het ICG, zodat zij feedback konden geven vanuit hun ervaringen.

2. Hoe noem jij jezelf?

Dit hoofdstuk is het begin van het bekijken van je identiteit. Hoe noem jij jezelf wanneer mensen hiernaar vragen? Wat betekent het wanneer jij jezelf zo noemt? Ben je doof met oren die werken? Of is er een specifieke naam voor jou, als iemand met dove ouders, die je gebruikt?

2.1. CLB en SLB

De term is je misschien onbekend, maar je hebt vast en zeker al wel gedaan als kind van dove ouders: *Child Language Brokering* (CLB), als kind de taal bemiddelen. Of *Sign Language Brokering* (SLB). Je vertaalt niet simpelweg woord voor woord wat er is gezegd, maar je houdt rekening met de verschillen in cultuur. Je geeft uitleg bij wat er wordt gezegd en maakt aanpassingen (Tannenbaum-Baruchi et al., 2025). Als kind doe je dit onbewust, maar misschien ook wel heel bewust. We zullen allemaal wel dat moment hebben meegemaakt dat je als kind mee bent naar de supermarkt en dat de caissière vraagt of ze de bon wil, terwijl je dove ouder de boodschappen inpakt. Je ouder reageert niet op de caissière, die op diens beurt weer boos naar je ouder kijkt omdat deze niet het fatsoen heeft om een simpele ja of nee te geven. Jij als CLB/SLB maakt op zo'n moment altijd een keuze. Je begint naar je ouder te gebaren, waardoor de caissière doorheeft dat je ouder doof is. Je zegt tegen de caissière dat je ouder doof is en dat ze dus even moet wachten tot ze wordt aangekeken door je ouder. Of je zegt helemaal niks en laat de situatie zijn beloop (Williamson, 2015). Moroe en de Andrade (2018a) vertellen in hun onderzoek dat vele kinderen toch voor hun dove ouders tolken, ook wanneer ze dat liever niet hadden willen doen. Dit kan om verschillende redenen zijn, wat hier onder andere wordt genoemd is verlegen zijn, de aard van het gesprek of de inhoud hiervan of geen aandacht willen trekken van de horenden in de omgeving.

Child Language Brokering (CLB), als kind de taal bemiddelen.

Language brokering, het bemiddelen van de taal, is dus niet simpelweg de letterlijke vertaling van wat gezegd is. Je moet ook linguïstische en culturele aanpassingen maken zodat beide partijen de uiting van de ander volledig snappen. Deze verantwoordelijkheid ging misschien eigenlijk je kinderpap te boven, maar je deed het toch. Wanneer je verontrustende informatie moest overbrengen, kan het zijn dat je zelfs je best deed om de klap te verzachten en het nieuws op een andere manier te brengen. Misschien dat je humor gebruikte, informatie filterde of andere woorden gebruikte om het op een positieve wijze te brengen (Narchal & Hembrow, 2024). Je zal ook vast hebben meegemaakt dat er gemene of ongepaste opmerkingen over je ouders werden gemaakt. Misschien maakten ze een grap over hoe hun stem klonk, of waren ze aan het fluisteren over de gebaren die jullie gebruikten. Dan zal je dit vaak niet aan je ouders hebben verteld (Moroe & de Andrade, 2018b). Ook dit is een gewicht dat je meedroeg als kind en wat bij het bemiddelen heeft gehoord.

2.2. Coda, coda of CODA

Hoe schrijf jij het? Coda, coda of CODA? Het staat voor *Children of Deaf Adults*. Een tolk (Tolk A) die ik aanschreef voor dit onderzoek zei het volgende: “De term CODA is bedoeld voor de organisatie CODA International etc.; de term Coda voor individuele ‘bewuste’ Coda’s, coda’s voor horende kinderen van dove ouders in het algemeen”. Volgens Doof.nl (z.d.) schrijf je het volledig met hoofdletters, Sorenson (z.d) en Napier (2021) schrijven het als Coda, al schrijven zij dit in het Engels. In het Engels kunnen taalkundige regels anders zijn.

Twilhaar (2009) zegt dat CODA voor zowel de stichting staat, als voor de kinderen van dove ouders. Deze zegt ook dat coda met kleine letters staat voor de taalkundige term. Persoonlijk kies ik voor de term CODA, omdat ik voor een aantal taalkundige tentamens moest weten wat coda betekent. Daarbij lijkt dit de juiste schrijfwijze te zijn in Nederland. In dit informatiepakket kies ik voor de schrijfwijze met hoofdletters. Maar, mocht jij er bijvoorbeeld net zo tegenaan kijken als

bovengenoemde tolk, dan is dat natuurlijk ook helemaal prima. Het gaat er vooral om dat je weet wat het betekent om een CODA te zijn.

In mijn onderzoek ontdekte ik dat Millie Brother, de oprichter van de Amerikaanse stichting CODA, oorspronkelijk voor deze term koos omdat het een muzikale term is die past bij kinderen van dove ouders. Het is “een afsluitend muzikaal gedeelte dat afwijkt van de hoofdstructuur”¹ (Preston, 1994, p. 251).

2.3. PDF of HMFD

Ook deze termen zullen waarschijnlijk nieuw voor je zijn. Napier heeft de term PDF geopperd. Deze staat voor “*Person from a Deaf Family/People from Deaf Families*” (Napier 2021, p. 15). De reden dat zij de voorkeur geeft aan deze term, is omdat het woord CODA haar het gevoel geeft dat ze altijd in de kind-rol wordt gehouden. Wanneer je volwassen bent en je eigen leven hebt opgebouwd buiten je ouders, kan het vervelend zijn als je steeds als kind wordt geïdentificeerd. Daarbij kan deze term toegepast worden op meer dan alleen de kinderen van dove ouders. Ook degenen met dove partners, kinderen, grootouders etc. kunnen zich als PDF identificeren.

Dan hebben we nog de term HMFD die staat voor *Hearing, Mother Father Deaf*. Dit is iets dat ik (in NGT) vaak genoeg heb moeten zeggen. Dan ben ik met een doof persoon aan het kletsen die ik nog niet ken en ineens komt de vraag of ik doof ben? Nee, ik ben horend, maar ouders zijn doof, gebaar ik dan. Maar door mijn “dove gedrag” en doordat ik NGT vloeiend genoeg gebruik als moedertaalgebruiker, is het voor hen vaak onduidelijk in welke categorie ik val. Dit zorgt er aan de ene kant vaak voor dat je sneller geaccepteerd wordt door de dovengemeenschap (Preston, 1994), omdat je geaccepteerd wordt als “één van ons”. Maar deze zin kan er soms ook voor zorgen dat je juist weggewuifd wordt als “één van hen”, de horenden.

OM ZELF TE DOEN

- Bedenk eens hoe jij jezelf wil noemen (of noemt) als kind van dove ouders en waarom jij je comfortabel voelt bij deze benaming. Wat zegt dit over jou?

¹ Vertaald door de auteur.

3. Wat is jouw cultuur?

Je zou het bijna niet denken, maar als kind van dove ouders heb je echt een eigen cultuur. Toen ik de eerdergenoemde Tolk A vroeg naar de dubbele identiteit van CODA-tolken, gaf die aan: “Voor mij is Coda juist een enkele, verbindende identiteit, geen ‘dubbele’. Een ‘derde wereld’ die wel de mijne is, zodat ik niet hoeft te kiezen tussen de twee werelden die mijn ouders me altijd voorhielden. In ben thuis in beide, en in beide een buitenstaander. Op planeet coda ben ik mezelf.”

“Op planeet coda ben ik mezelf”

Het doel van dit hoofdstuk is om je na te laten denken over wat nu jouw cultuur is. En dan heel specifiek binnen de kaders waarin je bent opgegroeid met één of meer dove ouders. Er zullen namelijk altijd andere factoren meespelen in wat de bepaling van je cultuur is. Denk aan je land van herkomst, het land van herkomst van je ouders etc. Dat zijn allemaal dingen die echt jou persoonlijk maken wie je bent. Dit stukje van je cultuur, het hebben van dove ouders, is misschien wat lastiger om de vinger op te leggen dan bijvoorbeeld je Spaanse achtergrond en daarvoor heb ik dit hoofdstuk gemaakt.

3.1. Bij welke cultuur hoor je?

“Coda bestaat niet zonder doofheid, of nauwkeuriger gezegd: Coda zou er niet zijn zonder dove mensen die horende kinderen krijgen.” (Nederlof, 2012, p. 11).

3.1.1. Als je geen gebarentaal kent

Omdat de ervaring van elke CODA anders is, vond ik het soms lastig om te schrijven over bij welke cultuur je zou horen. Er zijn volgens Norma en Katia (2024) CODA's met hoofdletter D en met kleine letter d, net zo goed als dat deze er zijn in de dovenwereld. CODA's (d) zijn niet binnen de dovencultuur opgegroeid. Hun ouders probeerden voornamelijk gewoon mee te draaien in de horende wereld. Zij hebben niet of nauwelijks gebarentaal gebruikt en gezien in de opvoeding. Sommige deelnemers aan dit onderzoek van Norma en Katia (2024) gaven aan dat ze het jammer vonden dat ze geen gebarentaal hadden geleerd, omdat dit bij de communicatie met hun ouders zou hebben geholpen. Ook Bishop en Hicks (2008) gaven aan dat er de automatische aanname werd gedaan dat je als kind van dove ouders wel gebarentaal zou kunnen. Dit is lang niet altijd het geval. Schaam je hier dan ook niet voor wanneer je aan de opleiding start. Je bent niet minder een kind van dove ouders of een CODA, simpelweg omdat je geen gebarentaal hebt geleerd voordat je aan de opleiding begon. Je hebt namelijk wel taal bemiddeld zoals omschreven in hoofdstuk 2.

3.1.2. Er tussenin staan

Toch zijn er vaak dingen waarin wij als CODA's wél allemaal dezelfde ervaringen hebben gehad. Hoe vaak heb je de vraag moeten beantwoorden of je ouders wel konden rijden? En of ze allebei doof zijn of maar één van de twee, en hoe hebben ze elkaar dan ontmoet? Tolk C benoemde dat deze moeite heeft met het juiste moment kiezen om te kunnen onderbreken in een Nederlands gesproken gesprek. Als CODA ben je toch anders dan andere kinderen, op een andere manier dat alle kinderen soms kunnen voelen dat ze anders zijn (Willamson, 2012).

Preston (1994) maakt een mooie vergelijking voor hoe het is voor dove ouders om een horend kind te krijgen. Hij maakt de vergelijking van een blanke baby die wordt geboren bij een gezin bestaande uit zwarte mensen of een wisselkind dat door de feeën is achtergelaten in een sprookje. Waarom deze vergelijking? Omdat je als horende en als dove in één gezin in sommige opzichten net zulke grote verschillen in cultuur kan hebben. En hoe vind je dan als de vreemdeling in de familie je weg? Jij bent als horende CODA een wereld van verschil ten opzichte van je dove ouders in belevingswereld en cultuur die bij jou gaat passen.

De woorden die veel terugkomen in de resultaten van mijn onderzoek zijn, de tussenpersoon zijn, bemiddelaar (Bishop & Hicks, 2008), in het midden staan, buitenlander zijn (Williamson, 2015). En vooral een gevoel van nergens echt bij horen. Je bent niet doof, dus je hoort niet in de dovenwereld door je audiologische status, maar je bent ook niet horend, want je gedraagt je als een dove en bent binnen die cultuur opgegroeid en opgevoed (Bishop & Hicks, 2008; Read, 2025; Shield, 2005; Williamson, 2015).

Het is een beetje te vergelijken met iemand die doof is geworden door ouderdom. Die is in diens handelen en denken nog steeds horend, ondanks de audiologische status van doof zijn (Shield, 2005). Of zoals Bull (z.d.) het mooi vergeleek, zijn wij eigenlijk niet heel anders dan onze dove ouders? Zij zijn vaak geboren in een horend gezin en dus ook met die cultuur opgegroeid en opgevoed. Vaak stappen doven buiten het gezin in de dovenwereld. De doof versus horende dichotomie laat alleen helaas vaak geen ruimte voor de mensen die er als het ware tussenin staan (Shield, 2005).

Misschien voel je wel hetzelfde als de eerste dove president van Gallaudet University die op latere leeftijd doof is geworden door een motorongeluk. Hij zei in de film *Deaf President Now!* het volgende: “Studenten waren heel ondersteunend om mij als president aan te stellen. Maar er zijn mensen in de dovangemeenschap die zeggen dat ik niet echt Doof ben. (...) En er zijn mensen in de horende gemeenschap die niet snappen hoe het voor mij is om Doof te zijn. Dus ik weet het niet zeker, ik heb eigenlijk een voet in beide werelden staan. Ik ben aan het wankelen.”² (DiMarco & Guggenheim, 2025). Read (2025) zegt dat je als CODA eigenlijk flexibel inzicht hebt, je maakt ruimte binnen een wereld waarin je bestaan vaak onzichtbaar wordt gemaakt. Het gaat om betekenis zoeken tussen de marges.

3.1.3. Wie is er nou verantwoordelijk voor wie?

Als kind met dove ouders zal je vaak hebben moeten bemiddelen in niet alleen de taal, maar ook in de cultuur. Zoals omschreven in 2.1 van dit informatiepakket vallen er verschillende aspecten onder het bemiddelen bij taal door een kind. Dit bemiddelen heeft ook flinke gevolgen voor jou als persoon, op je welzijn en ontwikkeling. In het onderzoek van Narchal en Hembrow (2024) hadden deelnemers het vaak over een algeheel gevoel van verlies met betrekking tot hun jeugd. Het heeft invloed op je welzijn en op je ontwikkeling. Deelnemers vonden dat ze te snel moesten opgroeien, te veel verantwoordelijkheden hadden en hun gevoel van onschuld sneller kwijt waren dan leeftijdsgenoten. Daarnaast hadden sommige deelnemers hun verantwoordelijkheden tot bemiddelen vaak belangrijker gemaakt dan hun eigen psychologische welzijn. Narchal en Hembrow (2024) noemen meerdere voorbeelden van de gevolgen die het had op de mentale gezondheid van deze CLB'ers. Graag moedig ik je aan om dit onderzoek eens te lezen als je hier zelf ook tegenaan loopt of hebt gelopen. Tijdens mijn veldonderzoek gaf Tolk B aan dat deze van een docent te horen kreeg dat die vaak “aan stond”. Deze tolk was constant alert en de docent herkende dit als een eigenschap dat CODA's veelal delen. Omdat je het gewend bent om als CODA er rekening mee te houden dat je ineens nodig kan zijn bij je ouders.

Dit verantwoordelijkheidsgevoel is iets dat bij veel CODA's de basis heeft gevormd van hun persoonlijkheidsontwikkeling (Tannenbaum-Baruchi et al., 2025). Norma en Katia (2024) benoemen in hun onderzoek wel dat er een klein verschil te vinden is bij kinderen waarbij één van de ouders doof is tegenover degenen waarbij beide ouders doof waren. Bij CODA's met één horende ouder viel het grootste deel van de

Verantwoordelijkheidsgevoel is iets dat bij veel CODA's de basis heeft gevormd van hun persoonlijkheidsontwikkeling (Tannenbaum-Baruchi et al., 2025).

² Vertaald door de auteur.

verantwoordelijkheid tot vertalen bij de horende ouder. En bij CODA's zonder horende ouders zeiden veel van de deelnemers dat zij zich in sommige opzichten "de ouder" voelden in het gezin.

Een voorbeeld uit een ander onderzoek is dat een CODA diens moeder corrigeerde op de manier waarop deze met diens vier jaar jongere zusje omging. Deze CODA voelde zich niet alleen een ouder van het zusje, maar ook van diens eigen ouder (Tannenbaum-Baruchi et al., 2025).

Dit is een mooi voorbeeld van parentificatie waar CODA's veel mee te maken hebben (zie 5.3). In sommige situaties kiezen de dove ouders niet eens voor de verplaatsing van de verantwoordelijkheid. Soms zeggen bijvoorbeeld de horende grootouders tegen een horende CODA dat zij maar wat moeten uitleggen, vertellen of op een ander manier voor hun ouders moeten zorgen (Bull, z.d.).

3.2. Wat is de geschiedenis van tolken met dove ouders?

Om te ontdekken wat je cultuur is, moet je er eerst meer over weten. In hoofdstuk 6 van dit informatiepakket staat een lijst met lees- en kijktips. Deze tips gaan specifiek over het CODA-zijn. Als je meer wil weten over CODA-tolken, dan raad ik aan om de geschiedenis in te duiken. Hieronder een korte samenvatting van de start van professionele CODA-tolken.

In 1984 werd de NTD (Nederlandse Tolkendienst voor Doven) opgericht door de Dovenraad (de voorloper van Dovenschap).

In 1983 werd er een oproep gedaan aan verschillende welzijnsstichtingen voor doven om mensen op te geven die normaliter al voor hen vertaalden. Dit deden zij allemaal vrijwillig. Vaak waren dit familieleden van de doven. Van de 50 personen die zich hadden aangemeld, zijn er 34 door de screening gekomen. Ongeveer 32 van de 34 tolken waren CODA's. Zij "waren tweetalig, ze beheersten zowel het Nederlands als de Nederlandse Gebarentaal. Ze groeiden ook op met de Dovencultuur, de gebruiken en gewoontes van de Dovengemeenschap" (De Wit, 2008, p. 10). Zij waren in eerste instantie voorlopig erkend door de Dovenraad. Bedenk dat dit nog maar een paar jaar na het toestaan van gebarentaal op scholen is ingevoerd.

In 1985 startte de eerste tweejarige tolkopleiding. Dat werd in 1989 een driejarige mbo-opleiding in de weekenden. De doordeweekse dagen waren voor stage. Toen was er "een jaarlijkse strenge selectie vooraf en maar een klein aantal werd toegelaten tot deze opleiding" (De Wit, 2008, p.18).

Read (2018) heeft het over dat CODA's al langer tolken dan dat dit erkend is door verschillende instanties. Dat we dat niet doen omdat we per se een interesse hebben in het beroep van tolk, maar omdat het ons geboorterecht is, omdat onder andere CODA's hebben geholpen met het vak opzetten. Voordat er professionele tolken werden opgeleid, waren er zowel dove als horende mensen aan het tolken voor de dovengemeenschap. Vaak waren het familieleden waarvan gedacht werd dat ze vaardig waren in gebarentaal en banden met de dovengemeenschap hadden (Hoza, 2016).

Voordat er professionele tolken werden opgeleid, waren er zowel dove als horende mensen aan het tolken voor de dovengemeenschap.

Wat vaak wordt vergeten is dat CODA's op een opleiding tot tolk Nederlandse Gebarentaal een andere ervaring meenemen naar de opleiding en dus een ander perspectief hebben en bieden (Read, 2025). Omdat wij veelal zijn opgegroeid binnen de dovengemeenschap, hebben wij hier vaak meer begrip over. En de ervaringen van de dove tolkgebruikers in hun omgang met niet alleen de tolken zelf, maar ook de reacties die de omgeving

kunnen geven op de aanwezig. Daarnaast moet er ook gekeken worden naar de banden van de tolkenopleiding met de dovengemeenschap. De tolken zijn er voor de dovengemeenschap, dus zij weten het beste wat er nodig is voor een goede tolk (Hoza, 2016). Een CODA met goede banden binnen de dovengemeenschap is dus ook nu nog van grote waarde.

3.3. Wat zijn de ervaringen van andere tolken met dove ouders?

De reden dat ik dit onderdeel heb toegevoegd aan het informatiepakket is omdat ik veel uitspraken van tolken met dove ouders heb gelezen en gehoord in mijn nazoekwerk. Dit zijn dingen die belangrijk zijn om te weten over je identiteit als tolk met dove ouders. Misschien vind je hier wel veel herkenning in. Hopelijk is deze samenvatting van wat ik heb gevonden iets waar je soms naar terug kan kijken en je het gevoel kan geven dat je niet alleen bent in de dingen die je voelt en meemaakt.

Als CODA-tolk sta je ook weer op een plek van er tussenin vallen. Je wordt zowel belastend als aanbeden, maar je wordt vaak ook niet gezien of gewaardeerd (Read, 2018; Williamson, 2012). En een aanname waar je vaak mee van doen krijgt, is dat je het gewoon moet kunnen, dat het vast makkelijk moet zijn om tolk te worden omdat je al dove ouders hebt. Ook wij moeten hard werken om een goede tolk te zijn en dan nog doet de één het beter dan de ander (Bishop & Hicks, 2008; Williamson, 2012). Het tegendeel kan zelfs waar zijn. Omdat je opgroeit met gebarentaal, ben je nog niet automatisch een goede tolk (Bishop & Hicks, 2008). In mijn interview met Tolk B kwam ook terug wat er in de literatuur te vinden is, namelijk dat medestudenten vooral vaak denken dat je als CODA-student alles al weet en al over geweldige tolkvaardigheden beschikt. Wat kan zorgen voor gevoelens van afgunst of jaloezie, wat eigenlijk een verkeerde interpretatie is van het CODA-zijn. Die gevoelens van het buiten de boot vallen versterken (Read, 2025).

Ook wij moeten hard werken om een goede tolk te zijn en dan nog doet de één het beter dan de ander.

Daar tegenover staat dan weer dat er vaak niet naar onze geleefde expertise wordt geluisterd. We hebben al ons hele leven ervaring met tolken of taal bemiddelen. We worden geprezen voor het opzetten van het professionele vak, maar we krijgen ook snel kritiek wanneer we onze expertise willen delen (Read, 2018). Preston (1994) heeft het over dat de dovengemeenschap steeds meer tegenstand biedt aan horenden als woordvoerder. Dit stamt uit de geleefde geschiedenis van doven waarin zij op veel manieren geen stem hadden en niet voor henzelf konden en mochten spreken. Dit moesten zij altijd maar overlaten aan de horende woordvoerders. Uiteraard is deze tegenstand logisch, niet alleen vanuit de geschiedenis bezien. Horenden weten niet hoe het is om doof te zijn

en hebben niet die geleefde ervaring die zij hebben. Maar hoe zit het met kinderen van dove mensen? Die zijn opgegroeid met de dovencultuur? Mogen zij hier dan geen mening over hebben?

3.4. Wat kan je doen om verbinding te maken met andere CODA's?

Een start maken met verbinding vinden met andere CODA's is uiteraard door naar dovenevenementen te gaan. Daar zijn vaak ook veel CODA's te vinden. Vind je het net als ik spannend om nieuwe mensen te ontmoeten? Neem iemand mee die je kent en vraag diegene om je aan nieuwe mensen voor te stellen. Zo kan je laagdrempeliger je netwerk uitbreiden.

Daarnaast heb je op Facebook de groep CODA Nederland. Hier worden alleen CODA's toegelaten. De verhalen die hierin worden gedeeld, zijn vaak herkenbaar. Zelf kan je er natuurlijk ook iets in posten. Misschien zoek je bepaalde CODA's om mee in contact te komen. Dan is dit een goed startpunt.

Vanuit de Hogeschool Utrecht (HU) weten de docenten vaak wel namen van oud-studenten die CODA-tolken zijn. Misschien kunnen zij je in contact brengen met deze CODA-tolken voor je werkveldobservatie/stage. Als dit iets is waar je behoefte aan hebt, geef het dan bij hen aan.

Zelf heb ik gemerkt dat de combinatie van stagelopen bij niet-CODA-tolken en CODA-tolken heel waardevol is. Bij de niet-CODA-tolken kan je zien hoe het voor hen is om in het werkveld te staan als iemand die op latere leeftijd de dovenwereld in is gerold. Bij CODA-tolken kan je zien hoe zij met de tolkgebruikers en tolksituaties omgaan. Daarnaast is het waardevol om te bespreken wat je ziet en te vragen waarom zij de keuzes maken die zij maken. Misschien zijn ze er zelf nog niet eens bewust van waarom ze bepaalde dingen doen. Uit nieuwsgierigheid kunnen mooie gesprekken ontstaan.

Wees ook niet bang om dan dingen aan te kaarten die misschien helemaal niks met het tolk vak te maken hebben. Denk aan waar je tegenaan loopt met je ouders of juist met de buitenwereld. Of grappige ervaringen die hebt meegemaakt, dat je alleen kan meemaken als je ouders doof zijn. Als de tolk hier niet over wil praten, dan kan diegene dat zelf aangeven. Mijn ervaring is dat ze het zelf vaak juist fijn vinden om hierover te praten. Het vak mag dan wel begonnen zijn met voornamelijk CODA's, maar zoveel CODA-tolken zijn er nu niet meer terug te vinden. Het is voor hen daarom fijn om met iemand te kunnen spreken die hun ervaring begrijpt. Tijdens mijn onderzoek heb ik een aantal CODA-tolken geïnterviewd en zij gaven aan het heel fijn te vinden om met andere CODA's te kunnen spreken. Juist omdat ze daar niet veel contact mee hebben in het dagelijks leven, maar hier wel herkenningspunten in vinden.

Wees niet bang om dingen aan te kaarten die helemaal niks met het tolk vak te maken hebben.

Al is het maar de manier van spreken. Bishop en Hicks (2008) noemen dit ook wel “*codaisms*”. Bijvoorbeeld in je spraak een combinatie maken van gesproken taal en gebarentaal. Als voorbeeld: “Pietje niet shhh omdat hij naar de dokter.” “Shhh” staat dan hier natuurlijk voor “aanwezig”. In correct Nederlands zou je dit nooit zeggen, maar andere CODA's begrijpen je meteen. Andere gebarentaalvaardigen misschien ook, maar als CODA heb je waarschijnlijk sneller de neiging om op deze manier te spreken of dit per ongeluk in je vocabulaire te verwerken.

Wees vooral niet te schuw in het zoeken van contact. Misschien heb je gehoord dat er andere CODA's zijn in een ander jaar die ook met de opleiding bezig zijn. Zoek contact als je ergens tegenaan loopt (voorbeelden hiervan zijn te vinden in hoofdstuk 4). Kijk hoe zij het hebben aangepakt en hoe dat voor hen verlopen is. Zoek anders SODA's (*Siblings of Deaf Adult*) binnen de opleiding op. Zij zullen waarschijnlijk ook veel overeenkomsten met je hebben. Waarom zou je zelf het wiel opnieuw uitvinden, als je samen verder kan komen?

OM ZELF TE DOEN

- Duik in de geschiedenis van CODA-tolken. Wat hebben zij bijgedragen aan het ontstaan van het tolkvak?
- Zoek actief contact met andere CODA's of CODA-tolken.
- Vraag aan het Praktijkbureau om je te koppelen aan een CODA-tolk.
- Volg CODA's op sociale media en YouTube. Daar is vaak veel herkenning te vinden.
- Zijn er aspecten van het CODA-zijn dat impact heeft gehad op jou als persoon? Zoek uit of er meer zijn die dezelfde ervaring hebben als jij en hierin hetzelfde gevoel hebben.

4. Waar kan je tegenaan lopen op je opleiding?

Misschien heb je het al gemerkt, maar als student met dove ouders, loop je tegen andere dingen aan dan je medestudenten tijdens je opleiding tot Tolk NGT-NL. Misschien vraag jij je af waarom je bepaalde vakken nog moet volgen. Of vraag jij je af of de docenten het allemaal wel zo goed weten. Of zoals Tolk B zei, kan je ook het gevoel hebben dat er met een vergrootglas wordt gekeken naar wat je doet. Tolk C vroeg zich af van wie CODA's feedback ontvangen op de opleiding, omdat je medestudenten het vaak niet weten. Read (2025) vertelt dat wanneer CODA's aan een tolkenopleiding starten, zij vaak moeite hebben zich te schikken naar de cultuur van de opleiding die toch meer om horende studenten draait. Het strookt vaak niet met de erfgoedidentiteit van CODA's. Zij lopen vaak tegen problemen aan met onder andere authenticiteit en acceptatie. Dit hoofdstuk gaat verder in op de dingen waar je nog meer tegenaan kan lopen en hoe je hier mogelijk mee om kan gaan.

4.1. Welke taal gebruik je op de opleiding?

Een beetje een rare vraag misschien. Vooral omdat de voertaal op school NGT behoort te zijn. Maar als je thuis bent opgegroeid met gebarentaal, zal je misschien merken dat het toch lastig is om op deze manier te communiceren met je klasgenoten. Vooral de eerste paar jaar zitten zij misschien op een heel ander niveau dan jij. Dan moet je kijken welke gebaren ze wel en niet snappen en jouw gebarentempo op hen aanpassen. De meeste zullen misschien wel hun stem gebruiken omdat ze nog niet alles wat zij willen zeggen in gebarentaal kunnen overbrengen. Dan ben jij de rare als je wel gebaart. Een andere CODA-tolk die ik sprak, Tolk B, zei dat deze zonder gebarentaal aan de opleiding begon (thuis werd er Nederlands gesproken met wat gesticulaties). En toch vond ook Tolk B het raar voelen om te gaan gebaren op school. De opleiding verwacht het van je, maar het kan ook raar voelen omdat je toch komt in een klas waar de meerderheid geen gebaren kent, de cultuur nog niet kent en het spannend vindt om daarin te stappen.

Dan is het belangrijk om te bedenken waarom er op de opleiding verwacht wordt dat je NGT gebruikt. Sowieso is het belangrijk om NGT te gebruiken met het zicht op inclusiviteit. Als horende kan je een Nederlands gesproken gesprek opvangen en bij dit gesprek aansluiten. Wanneer je NGT gebruikt, dan kunnen doven ook een gesprek opvangen en hierbij aansluiten. Dit is belangrijk voor zowel dove medestudenten als dove docenten. Het is daarnaast belangrijk om met verschillende mensen in verschillende situaties NGT-vaardig te kunnen zijn in je toekomstige werk als tolk. Misschien denk je "Ja, je kan daar wel over door blijven zeuren, maar ik kan al NGT, dus heb die oefening niet nodig." Dan komen we bij de vraag van het volgende stuk.

4.2. Beheers je verschillende registers in beide talen?

Als je, net als ik, al je hele leven aan het tolken bent voor je ouders en misschien zelfs D/SH vrienden kan je al snel denken dat je het allemaal al wel weet. Maar dan is het de vraag of je de verschillende registers beheerst in zowel Nederlandse Gebarentaal als het Nederlands. En niet alleen voor je eigen gesprekken, maar ook tijdens het tolken. Het weten van je *Home Signs* maakt je niet een goede tolk. Als je bijvoorbeeld gewend bent om voornamelijk bij informele settings te tolken naar NGT, kan je dat dan ook in een formeel of consultatief register? Of misschien ben je juist gewend doktersafspraken te tolken en weet je niet hoe je moet tolken in een informeel register (Isham 1999). Misschien ervaar je wel wat Bishop en Hicks (2008) stellen, namelijk dat je in de ene context sterker bent in Nederlands en in de andere context in gebarentaal.

Het is belangrijk om met verschillende mensen in verschillende situaties NGT-vaardig te kunnen zijn.

Ook hier klink ik vast als een zeurende docenten die zegt dat je vooral in verschillende registers moet oefenen. In beide talen! Het is belangrijk om ook te blijven oefenen met vertalen naar het Nederlands. Misschien weet je hoe je jouw moeder logisch moet laten klinken in je vertaling naar anderen, maar niet alle dove tolkgebruikers zijn hetzelfde. Zoek filmpjes online op van interviews met doven. Kijk ze zonder geluid en vergelijk later je vertaling met de vertaling van het filmpje. Kijk de kennisclips op Canvas zonder geluid en vertaal het gelijk voor jezelf naar het Nederlands. Voor het vertalen naar NGT is het niet heel anders. Pak er een audioboek of een podcast bij voor je vertalingen naar NGT. Of een informatief filmpje op YouTube over hoe je de gootsteen moet ontstoppen. Iets waar je interesse totaal niet ligt. Voor veel CODA's is het juist belangrijk tijdens de opleiding om je eigen uitdagingen op te zoeken. Voor de meeste van je klasgenoten is het waarschijnlijk al een uitdaging om überhaupt een coherente vertaling te maken in NGT. Hoogstwaarschijnlijk kan jij dat al vanuit je eerdere ervaringen. Zoek dan naar manieren om jezelf op een andere wijze uit te dagen. Misschien heb je moeite met bepaalde culturele aspecten van de dovencultuur goed vertalen naar de gesproken taal (Preston, 1994). Vraag docenten hier vooral om hulp. Zij snappen echt wel dat jij als CODA andere dingen nodig hebt dan je klasgenoten. Maar het is voor hen ook niet te doen om iedere student individuele lesprogramma's te geven, dus jij moet vooral zelf aan de bel trekken. Mijn ervaring is dat docenten hier echt wel voor open staan en je maar al te graag helpen, zo lang je er zelf naar vraagt.

4.3. Hoe ga je met docenten om?

Dat is een moeilijk punt voor zowel CODA's als docenten. Niet alleen liep ik hier zelf tegenaan tijdens mijn opleiding, maar dit kwam ook naar voren uit de resultaten van mijn onderzoek. Veel CODA's vinden het lastig om de juiste manier te vinden om met docenten om te gaan. Dit kan aan verschillende dingen liggen. Misschien denk je dat een horende docent het echt niet beter kan weten dan jij. Jij bent immers opgegroeid binnen de Dovencultuur en het zit in jou. Misschien vraag jij je af waarom je überhaupt bepaalde vakken moet volgen. Of zegt de docent in de les dingen waar jij het echt niet mee eens bent. Wat doe je dan?

Wat ik zelf bijvoorbeeld heb meegemaakt en waar ik, als ik eraan terugdenk, anders op had willen reageren: Tijdens de les Dovenstudies werd er een volledige les uitgebreid aandacht besteed aan het seksueel misbruik dat heeft plaatsgevonden op dovenscholen. Voornamelijk die in Sint-Michielsgestel. Mijn moeder heeft daar op school gezeten, dus ik weet wel een beetje wat daar heeft plaatsgevonden³. Tijdens onze opvoeding heeft mijn moeder vele verhalen verteld van het fysieke, emotionele en mentale misbruik dat daar heeft plaatsgevonden. Kinderen die hun uitgespuugde eten op moesten eten, klappen die werden uitgedeeld aan kinderen die gebaren gebruikten en zo kan ik nog veel meer verhalen opnoemen. Het feit dat er alleen aandacht werd besteed aan het seksueel misbruik, zat mij niet lekker. Mijn reactie hierop was dan ook om tijdens de les mijn hand op te steken en te vragen aan de docent waarom er alleen aandacht werd besteed aan het seksueel misbruik en niet al het andere misbruik dat er ook plaatsvond en ook een heftige impact heeft gehad op de doven waar we in het werkveld mee te maken krijgen. Achteraf had ik even moeten kalmeren en de docent apart moeten aanspreken met deze vraag. Op dat moment vond ik het zó belangrijk dat mijn medestudenten wisten dat er veel meer plaatsvond dan alleen seksueel misbruik, dat ik er niet bij stilstond hoe het voor de docent moet hebben gevoeld dat ik op deze wijze reageerde.

Achteraf had ik even moeten kalmeren en de docent apart moeten aanspreken.

Veel docenten zijn erop getraind om gebarentaal als tweede taal aan te bieden aan studenten. Maar wanneer er studenten in de les zitten die gebarentaal als moedertaal hebben, dan wordt dat voor hen ook een uitdaging. Misschien gebruik je thuis wel hele andere gebaren dan wat de standaard is (Williamson, 2015). Misschien loop je er wel tegenaan dat je gecorrigeerd wordt door klasgenoten of

³ Hierna genoemde voorbeelden zijn geschreven met toestemming van de moeder van de auteur.

docenten, omdat je niet het “juiste” gebaar maakt, omdat jij thuis andere gebaren hebt geleerd (Read, 2025).

Zo had ik dit zelf bij de eerste periode lessen NGT, toen stond er een docent voor de klas die horend was en zich niet bewust was van verschillende variaties die bestonden op gebaren. Dat vond ik ongelooflijk moeilijk om mee om te gaan. Gelukkig had ik daarna een docent die zich hier wel goed van bewust was en het gesprek met mij aanging. Deze legde uit dat het gebaar dat ik gebruikte prima was, maar dat ik voor een tentamen beter even de gestandaardiseerde gebaren erbij kon leren. Als oplossing voor die eerste periode lessen NGT, ben ik maar door middel van zelfstudie het lexicon gaan leren. Maar is het altijd de beste oplossing om dan maar niet in de les te komen? Misschien heb je een horende docent Tolkvaardigheden en krijg je hier feedback van op je vertaling of je beroepshouding. Dan kan ik me heel goed voorstellen dat jij denkt dat de docent het echt niet beter kan weten dan jij. Jij hebt immers al je hele leven ervaring met vertalen voor je ouders. Dan is het belangrijk om te bedenken dat deze horende docent het tolkvak misschien pas op de opleiding heeft geleerd. Dat deze niet alleen vier jaar lang op school heeft gezeten om het vak te leren, maar ook daarnaast ervaring heeft opgedaan in het werkveld. De docent heeft er vaak ook al een aantal jaartjes ervaring op zitten. De docent heeft ervaring met hoe breed het werkveld kan zijn en hoe jij je moet kunnen aanpassen aan al deze situaties. Daar kunnen andere dingen voor nodig zijn dan wat jij voor je ouders nodig hebt gehad en wat bij hen altijd heeft gewerkt. De tolkstrategieën die je worden aangeleerd op de opleiding worden je niet gegeven om je te af te kraken, maar om je goed voorbereid het werkveld in te sturen. Bedenk bij de feedback die je van de docent krijgt waarom je deze feedback krijgt. En als je dat lastig vindt, geef het dan aan bij de docent. Ga het gesprek aan. Geef aan dat je de manier van feedback ontvangen niet prettig vindt en leg dan uit hoe je het wel wil ontvangen. Of ga juist het gesprek aan om jouw geleefde CODA-ervaringen te delen en hoe dat voor jou kan wringen met wat er in de les wordt aangeboden (Read, 2025).

Misschien word je wel aangesproken op je beroepshouding. Neem dan nog eens een keertje een kijkje in de beroepscode. Word je hierop aangesproken op basis van iets dat je hierin kan vinden? Nogmaals, als het dan nog niet duidelijk is, ga dan rustig het gesprek aan met de docent. Die kan het je vast wel uitleggen. Als je het er dan nog steeds niet mee eens bent, dan kan dat natuurlijk ook. Leg dit dan ook aan je docent uit. Misschien dat er iets verkeerd is geïnterpreteerd door één van beide, dat kan je dan zo ophelderen.

4.4. Met welke houding stap je voor het eerst het werkveld in?

Komen we weer bij die beroepshouding. Het is iets waar je echt al over moet hebben nagedacht voordat je het werkveld instapt. Dit is iets dat je voor EPA-niveau 1 al doet met je observatie (Hogeschool Utrecht, 2025).

In het beroepsprofiel (te vinden op de site van de NBTG) staan meerdere punten onder het specifieke kopje over de houding van de tolk. Er staat onder andere “De tolk gebarentaal is kritisch op haar eigen functioneren en attitude binnen diverse tolksettings” (Nederlandse Beroepsvereniging van Tolken Gebarentaal, 2014, p.3). Dit houdt onder andere in dat je dus goed op jezelf kan reflecteren. Maar het betekent ook dat je feedback van anderen in overweging neemt.

Het is belangrijk dat je met een zelf-reflecterende houding meegaat naar een tolkpodracht.

Om even terug te pakken op het vorige kopje, betekent het ook dat je nadenkt over de feedback die je krijgt van docenten over je beroepshouding. Misschien denk je dat je het allemaal al wel weet. Je bent immers opgegroeid tussen zowel tolken als dove tolkgebruikers. Je weet écht wel hoe het eraan toe gaat. Ondanks dat je waarschijnlijk deze ervaringen al hebt, ga je er toch als een groentje in. Je

weet niet wat het perspectief is van de tolk. Je weet niet hoe het is om daar als betaalde professional te staan tolken voor mensen die je nog niet eerder hebt ontmoet.

Het is belangrijk om met die zelf-reflecterende houding aanneemt over hoe je meegaat naar een tolkopdracht. Of dit is om te observeren of om zelf te tolken maakt niet uit. Je bent daar als student. Je kunt wel iets van achtergrondinformatie hebben over hoe het is voor je ouders of misschien voor vrienden van je te tolken, maar je bent zelf (nog) geen tolk die dit werk dagelijks uitvoert in allerlei verschillende situaties, voor allerlei verschillende tolkgebruikers. Je weet als horende CODA niet hoe het is om doof te zijn en van een tolk afhankelijk te zijn. “Je kunt optimaal meeleven, maar je bent niet doof.” (Nederlof, 2012, p. 13).

Dus zorg ervoor dat je met een open houding het werkveld in stapt. Wees kritisch op je eigen houding en functioneren. Blijf voor jezelf bedenken hoe jij de situaties zou aanpakken die je tegenkomt in het werkveld. Kijk vooral wat de tolk doet waarmee je naar een tolkopdracht bent. Misschien doet diegene iets wat jij zelf nooit had bedacht. Vraag jezelf af waarom de tolk bepaalde beslissingen maakt en vraag hiernaar. “Wat maakte dat je (...)? Hoe kwam je bij het besluit om (...)? Mijn eigen ervaring is (...), dus ik vraag me af waarom jij (...)?” Wees niet meteen beledigd of defensief als je feedback ontvangt van jouw tolkmentor. Misschien denk je dat jij het beter weet aan de hand van jouw eigen ervaringen. Stel dat de feedback van jouw tolkmentor niet overeenkomt met jouw ervaring, ga dan het gesprek aan. Bedenk: wie zich niet ergert maar verwondert, wordt geen tachtig maar honderd.

OM ZELF TE DOEN

- Doe alsof de anderen raar zijn als zij niet gebaren. Gebaar vooral veel op school. Dat is een ideale kans om te oefenen met mensen die je niet al je hele leven kent.
- Oefen met tolken in verschillende registers. Kies *juist* de registers waar jij je oncomfortabel bij voelt.
- Ga het gesprek aan met docenten over dingen waar je tegenaan loopt. Ook als het raar of oncomfortabel voelt om te doen.
- Ga met een open houding het werkveld in.

5. Waar kan je tegenaan lopen in het werkveld?

Het doel van dit hoofdstuk is om je alvast na te laten denken over de mogelijke situaties die je tegen kan komen in het werkveld. Hoe stel jij jezelf bijvoorbeeld op tijdens een tolkopdracht en hoe ben je weer jezelf wanneer je deze zelfde dove personen daarbuiten ziet? Hier ga ik ook geen magische antwoorden geven die je kunt gebruiken in verschillende situaties. Het doel hier is juist expliciet om je zelf na te laten denken over wat jij zou doen. Om al bedacht te hebben wat jij zou doen voordat je het werkveld instapt. Ga er niet te veel over piekeren, maar sta er wel even bij stil wat de mogelijke uitkomsten van je keuzes kunnen zijn.

5.1. Wat als een dove tolkgebruiker ineens privévragen stelt over je familie?

Dit is iets waar ik vrij snel tegenaan liep toen ik het werkveld in stapte. Een dove tolkgebruiker stelde tijdens een pauze ineens een privévraag over mijn moeder. Nou, ik stond echt even met mijn mond vol tanden omdat ik de vraag niet aan zag komen. Voornamelijk omdat ik niet wist dat deze tolkgebruiker mijn moeder kent. Dit is dus iets waar je wel over moet hebben nagedacht voordat je aan het werk gaat als tolk. Wat doe je als er ineens een vraag jouw kant op komt waar je misschien geen antwoord op kan of wil geven m.b.t. je familie? Als een tolkgebruiker vraagt naar een andere dove tolkgebruiker waar je misschien voor hebt getolkt, dan weet je dat je beroepsgeheim hebt en hier niks over mag zeggen (Nederlandse Beroepsvereniging Tolken Gebarentaal, 2022). Dit kan je dan tegen de tolkgebruiker zeggen. Maar je ouders zijn geen “klanten” van je dus wat doe je als je ineens in deze situatie komt?

Zoals eerder benoemd bevat dit pakket geen magische antwoorden. Denk even voor jezelf na hoe je het zou aanpakken. Is er iets dat je nodig hebt om jezelf te helpen in zo’n situatie? Als dit iets is dat je lastig vindt om zelf te bedenken, bespreek dit dan met wat andere (CODA) tolken. Misschien hebben zij wel goede ideeën die jij kan gebruiken.

5.2. Wat als een dove tolkgebruiker ervan uitgaat dat je diens kant kiest/het voor hen opneemt?

Wanneer de dove tolkgebruiker door heeft dat je dove ouders hebt, kan deze op verschillende manieren reageren. Een antwoord dat uit de vragenlijst voor CODA-tolken is gekomen is bijvoorbeeld: “Ervaar dat de verwachtingen hoger zijn dan bij een reguliere tolk, de dovengemeenschap is ook vaak vertrouwd met mij en snel met mij verbonden in situaties waar men weet dat ik een CODA ben.” Williamson (2012) heeft het over de tegenstrijdige reacties die je kunt krijgen. Zo kan een dove tolkgebruiker aan de ene kant denken dat deze kan ontspannen omdat ze ervan verzekerd zijn dat de vertaling klopt, maar aan de andere kant denken dat we alles zullen doorvertellen aan familieleden en dus niet te vertrouwen zijn.

Vaak denken de dove tolkgebruikers dat je beter snapt hoe het leven voor hen is dan je tolkcollega’s die geen dove ouders hebben. Maar deze verwachtingen komen ook met de nodige risico’s. Zo kan een dove tolkgebruiker automatisch de aanname doen dat je *participant alignment* diens kant op gaat (Llewellyn-Jones & Lee, 2014).

Dus stel dat je in een situatie aan het tolken bent en de horende en de dove tolkgebruiker zijn het niet met elkaar eens. Jij voelt echt wel mee met de dove tolkgebruiker en snapt waar deze vandaan komt vanuit diens dovencultuur. Maar is het jouw taak om inhoudelijk aan het gesprek deel te nemen (Nederlandse Beroepsvereniging Tolken Gebarentaal, 2022)?

Wat doe je als je ineens voor deze situatie komt te staan?

Hoe ga je dan met deze situatie om? Ga je een hele duidelijke grens stellen “ik ben de tolk, dus ik zeg niets”? Misschien kies je er juist voor om even extra uitleg te geven aan de horende tolkgebruiker over culturele verschillen tussen doven en horenden? Is het jouw plaats om dit te doen? Dat ligt misschien aan de specifieke situatie. Wat spreek je van tevoren af met de dove tolkgebruiker? Welke grenzen stel je voor jezelf? Zijn die voor iedereen duidelijk?

5.3. Wat als je de “ouderrol” op je wil nemen?

Er is een mooi woord voor als je als kind de ouderrol op je neemt, namelijk “parentificatie”. Parentificatie is eigenlijk “een omkering van rollen tussen ouder en kind” (Psycholoog.nl, z.d.). Dit vindt vaak plaats bij kinderen met dove ouders. Of dit nou bedoeld was of niet, er zijn nou eenmaal situaties waarbij je de extra “verantwoording” hebt van horen en mensen kunnen verstaan, waar je ouders dat niet konden (Tannenbaum-Baruchi et al., 2025). Of er waren mensen die, zodra ze doorhadden dat je ouders doof waren, meteen tegen jou gingen praten (Norma & Katia, 2024).

Waar deze rol nuttig kan zijn in je relatie met je ouders, is dit niet een goede houding om mee in het werkveld te staan. De dove tolkgebruiker is niet jouw verantwoording. Jouw verantwoording ligt bij het overbrengen van de communicatie. Ja, leuk gezegd, maar minder makkelijk gedaan. Onderstaand heb ik een aantal situaties uiteengezet waar je tegenaan kan lopen vanuit het perspectief van parentificatie.

5.3.1. Wat kan je doen bij plaatsvervangende schaamte vanuit jeugdervaringen?

Vond jij het ook zo vreselijk als puber wanneer je ouders in een restaurant hun stoel uitschoven en niet hoorden dat de stoel een heel pijnlijk geluid maakte bij het schrapen over de vloer? Of dat ze in datzelfde restaurant heel luid tegen elkaar aan het praten waren terwijl hun bestek keihard op hun bord werd weggelegd zodat ze ondersteunende gebaren konden gebruiken? Gingen ze vervolgens tegen de serveerster gebaren dat ze cappuccino wilden, waarop de serveerster alleen maar met ogen vol vraagtekens terugkeek.

Omdat dove tolkgebruikers vaak veel gemist hebben in hun ToM-ontwikkeling (*Theory of Mind*), kan je veel situaties tegenkomen waar je die plaatsvervangende schaamte van je puber-zelf weer voelt (Deelkracht, 2025). Dan hebben de dove tolkgebruikers misschien niet helemaal goed door dat wat zij zeggen of doen niet helemaal gepast is in de situatie. Kan je dan je gezicht in bedwang houden? Of laat jij stiekem doorschemeren dat je hier iets van vindt? Is het in deze situatie, bij deze tolkgebruiker, gepast om de tolkgebruiker hierop te wijzen? Zou je dat dan voorzichtig doen? Of maak jij in je vertaling (als je de dove tolkgebruiker moet vertalen naar het Nederlands) een culturele aanpassing om de uiting wat gepaster over te laten komen?

De dove tolkgebruiker is niet jouw verantwoording.

5.3.2. Wat als de dove tolkgebruiker niet oplet tijdens je vertaling?

Je bent een belangrijke vergadering aan het tolken. Er zijn vele aanwezigen en de dove tolkgebruiker is druk op de laptop bezig op een moment waarvan je denkt dat er belangrijke informatie wordt gedeeld. Mijn eerste neiging zou zijn om de aandacht van de tolkgebruiker te trekken door te zwaaien of op de grond te stampen en deze te wijzen op wat er wordt gezegd. Dat zou ik bij mijn ouders ook doen. Maar is dit jouw verantwoordelijkheid als professioneel tolk? Of ligt de verantwoordelijkheid hierin bij de tolkgebruiker zelf? Zowel bij de horende als de dove tolkgebruiker. Laat jij de tolkgebruikers in hun waarde op het moment dat jij voor hen beslist wanneer ze moeten opletten en wanneer niet? Er zullen bij zo’n vergadering genoeg horende aanwezigen zijn die ook niet altijd opletten. Hoe lang kijkt de dove tolkgebruiker weg? Is het voor even, dan kan je overwegen om even

een “korte samenvatting” als het ware te vertalen. Dit is ook weer iets om te overwegen en mee te oefenen als je weet dat dit iets is dat je lastig vindt. Hoe kan je dit oefenen? Oefen het op school. Vraag je studiegenoten om expres soms even niet op te letten wanneer je een vertaling maakt. Misschien kom je het wel tegen wanneer je in het werkveld aan de slag gaat. Bespreek dan met je tolkmentor wat het met je deed en hoe je ermee om wil gaan. Misschien kan je tolkmentor je hierbij helpen. Als de situatie dit toelaat, kan je misschien dit gesprek daarnaast aangaan met de dove tolkgebruiker.

5.3.3. Wat als een dove tolkgebruiker aan jou vraagt wat diegene moet doen?

Hier komen we weer bij die parentificatie. Je bent het misschien zo gewend om je ouders van advies te voorzien vanuit je rol als CLB (Preston, 1994), dat je misschien niet eens nadenkt over wat je moet doen wanneer je als tolk aan het werk bent en de dove tolkgebruiker je vraagt wat deze in een situatie moet doen. Al is het maar iets kleins wat totaal onbelangrijk lijkt. Maar ook hier komt de beroepscode weer aan de orde. Wat is jouw rol als tolk? Wat valt binnen professioneel gedrag?

Hier heb ik het ook over gehad met een CODA-tolk die trainingen geeft aan tolken ASL (*American Sign Language*) in Amerika die *heritage signers* zijn. Dus voornamelijk CODA's die met ASL als moedertaal zijn opgegroeid. De ethische afweging die in deze situatie moet meewegen is dat je niet weet wat de gevolgen op de langere termijn zijn voor de dove tolkgebruiker wanneer je diegene helpt met een beslissing maken. Bij je ouders ben je vaak op de hoogte van de volledige situatie en ben je er ook bij om ze te steunen bij de gevolgen op de langere termijn, maar bij een tolkgebruiker waar je voor werkt is dat niet het geval. Je weet niet waar diegene verder mee van doen heeft in diens privéleven en wat de gevolgen zijn bij de beslissing die jij voor hen neemt op zo'n moment. Ga bij jezelf na wat je als reactie zou geven wanneer een dove tolkgebruiker jou om advies vraagt. Wat kan je tegen diegene zeggen zodat die zich vrij en veilig voelt om zelf een besluit te nemen, zonder dat jij hier verdere invloed op uitoefent?

5.3.4. Wat als de horende tolkgebruiker geen rekening houdt met de dove tolkgebruiker?

Als kind van dove ouders heb je al je hele leven gezien dat doven vaak als minder worden behandeld.

Je bent aan het tolken en de horende tolkgebruiker praat steeds door de dove tolkgebruiker heen waardoor jij je vertaling niet af kan maken. Of de horende tolkgebruiker vindt het voldoende om bij flikkerend kaarslicht een gesprek te voeren. Is het dan aan jou om hier iets mee te doen? Belemmert het jouw vertaling? Belemmert het de kwaliteit van jouw vertaling? Dan moet je hier zeker iets mee doen! Het is jouw verantwoordelijkheid (tot op zekere hoogte) dat de communicatie soepel verloopt. Het is jouw verantwoordelijkheid als professional om te zorgen voor de juiste werkomstandigheden om kwalitatief goed werk te kunnen leveren.

De kunst zit hem misschien voor jou juist in *hoe* je dit aangeeft. Misschien word je vanbinnen wel boos als iemand consequent weigert rekening te houden met de dove tolkgebruiker. Er zijn aspecten van zo'n situatie waarbij het de verantwoordelijkheid van de dove tolkgebruiker zelf is om aan te geven dat deze ergens last van heeft. Tenzij deze met jou andere expliciete afspraken heeft gemaakt. Op het moment dat jij je werk niet goed meer kan doen, is het jouw verantwoordelijkheid om hier wat van te vinden. Als jij ziet dat iemand geen rekening houdt met de dove tolkgebruiker wil je misschien iets feller reageren dan gepast is. Bedenk ook hierin voor jezelf wat een juiste manier zou zijn om te reageren op iemand die geen rekening houdt met de dove tolkgebruiker.

5.3.5. Wat als iemand de dove tolkgebruiker duidelijk als minder behandeld?

Als kind van dove ouders heb je al je hele leven gezien dat doven vaak als minder worden behandeld. Ze hebben 'een handicap' en dit maakt dat mensen vaak gaan doen alsof ze zwakbegaafd zijn of überhaupt minder mens zijn dan hun horende medemens. In je rol als 'kind van' kun je daar van alles vinden en op verschillende manieren hierop reageren. Echter is dat niet altijd de gepaste manier om te reageren als tolk. Wat is dan wél een gepaste manier om te reageren?

Dan kom ik weer met de eeuwige vraag: moet jij er überhaupt op reageren? Is dat jouw plaats? Is er een manier waarop je op een passieve wijze de situatie kan verbeteren? Een persoonlijk favoriete control (Dean & Pollard, 2013) om in te zetten, is om als iemand de dove tolkgebruiker niet de kans geeft om te reageren, ik even extra luid over iemand heen de Nederlandse vertaling maak. Op die manier geef je de dove tolkgebruiker toch een duidelijkere gelijkwaardige plek in de situatie. Uiteraard altijd eerst even met een neusje en een snelle blik met je dove tolkgebruiker afstemmen of je dat moet doen. Misschien heeft dit langdurige gevolgen voor je dove tolkgebruiker. Jij representeert nou eenmaal wel wat zij zeggen. Blijf erop letten dat je de stijl etc. van de spreker/gebaarder overneemt.

Neem in je beslissingen ook de ethische kant in overweging.

Je kan er ook voor kiezen om je gevoel hier weg te drukken en als het ware als een robot door te gaan met tolken en het naderhand met de dove tolkgebruiker of een collega te bespreken. Je kan ook totaál iets anders kiezen. Houd hierbij in je achterhoofd dat je niet weet wat de langdurige gevolgen voor de dove tolkgebruiker kunnen zijn, en wat voor beeld en verwachtingen je in zijn algemeen creëert van tolken voor de aanwezigen. Houd hier rekening mee in je reactie.

5.4. Hoe kan je werk en privé gescheiden houden?

Klinkt simpel genoeg toch? Werk en privé gescheiden houden. Maar is dat ook simpel als je bent opgegroeid in de wereld waarin je werkt en dit ook de wereld is waar je waarschijnlijk veel van je vrije tijd doorbrengt? Niemand kan voor jou bepalen waar jij de grens tussen werk en privé trekt. Die beslissing ligt bij jou en soms ook bij de dove tolkgebruiker.

Maar neem in je beslissingen ook de ethische kant in overweging. Zijn er bepaalde situaties waar het niet helemaal ethisch is om voor familieleden te tolken? Welke houding neem je dan aan in de tolksituatie? Hierbij weer in gedachten houdend wat voor beeld en verwachtingen je schept van tolken in het algemeen. De dovenwereld is klein en de tolkenwereld nóg kleiner. Het is niet te doen om aan de meningen van anderen te voldoen. Je kan wel respect heb voor andere visies, maar als professional zal je vooral achter je eigen, gefundeerde, beslissingen moeten durven staan. Welke beslissing je ook neemt in de verschillende situaties, zorg er vooral voor dat je er zelf achter kan staan en het kan verantwoorden voor jezelf.

Wat ook belangrijk kan zijn, is om de dove tolkgebruiker gerust te stellen dat je niks over de tolkopdracht met je dove familieleden gaat delen want je bent als tolk gebonden aan de beroepscode. Vaak merk je wel aan de tolkgebruiker dat zij het gevoel hebben dat ze niet alles kunnen zeggen, wat ze normaliter wel zouden zeggen, omdat er een CODA-tolk bij zit. Sommige dove tolkgebruikers willen misschien überhaupt geen CODA als tolk. Dit kan een gevoel geven dat je te intieme informatie over hen te weten komt (Bishop & Hicks, 2008). Vat dit dan niet te persoonlijk op. Het is de keuze van de dove tolkgebruiker die zelf bepaalt wie voor welke situatie de juiste tolk is. Vergelijkbaar met de overweging van een dove tolkgebruiker om een

De dovenwereld is klein en de tolkenwereld nóg kleiner.

bepaalde tolk niet in te zetten omdat deze niet fijn gebaart (in hun optiek). Waar het voornamelijk op neer komt is dit: “De kunst is (...) jezelf niet te veel weg te cijferen en trouw te blijven aan je codazelf.” (Nederlof, 2012, p. 19).

OM ZELF TE DOEN

- Bedenk voor jezelf tegen welke situaties je aan kan lopen in het werkveld. Observeer wat je ziet als je met een tolkmentor mee bent naar een opdracht en vorm voor jezelf een duidelijk beeld van hoe jij hier mee om zou gaan.
- Maak voor jezelf duidelijk waar voor jou de professionele grenzen liggen bij verschillende tolkgebruikers en in verschillende situaties.

6. Lees- en kijktips

Tijdens mijn onderzoek heb ik veel bronnen geraadpleegd. De meeste hiervan vind je in de literatuurlijst. Er zijn toch een aantal welke ik specifiek onder de aandacht wil brengen. Deze hebben voor mij voor veel opheldering gezorgd; dit waren bronnen van herkenning op veel verschillende vlakken van de CODA-ervaring.

De volledige bronvermelding, met vaak een link naar de desbetreffende bron, is te vinden in de literatuurlijst.

Leestips

❖ **Mother Father Deaf** – Paul Preston

Dit boek is geschreven op basis van de eigen ervaringen van Paul Preston, wiens ouders ook doof waren, en die van 150 andere volwassenen met dove ouders. In het boek benoemt hij vaak de letterlijke citaten van wat deze mensen te vertellen hadden. Het mooie en het lelijke van het hebben van dove ouders wordt hierin eerlijk beschreven (Preston, 1994).

❖ **Kinderen die horen: Children Of Deaf Adults; Kinderen van dove ouders** – Heinke Nederlof

Heinke, zelf een kind van dove ouders, vertelt in dit boek niet alleen over haar eigen ervaringen en bijzonderheden uit haar leven met dove ouders, maar ook over die van anderen. Dit boek is een feest van herkenning als je ook met dove ouders bent opgegroeid (Nederlof, 2012).

❖ **Heritage learner to professional interpreter: who are deaf-parented interpreters and how do they achieve professional status?** – Amy Williamson

Dit is een scriptie van een CODA-tolk in Amerika die ze heeft geschreven voor haar master-diploma en ik raad je echt aan deze te lezen. Als je tegen bepaalde aspecten van je opleiding aanloopt of hier in de beroepspraktijk mee te maken krijgt, geef deze scriptie als leestip aan je docent. Amy legt goed uit waar een studenttolk met dove ouders tegenaan kan lopen in het proces van opleiden tot professioneel tolk gebarentaal (Williamson, 2015).

❖ **Negotiating the In-Between: An Autoethnographic Exploration of a Hearing Coda's Cultural and Linguistic Identity as a Sign Language Interpreter and Educator** – Justin Read

Nog een scriptie van een CODA-tolk. Ook deze geef ik mee als tip om niet alleen zelf te lezen, maar ook aan docenten aan te raden wanneer zij of jij het lastig vindt om te zien waar je als student met dove ouders tegenaan kan lopen (Read, 2025).

❖ **The Responsibiligated Status: Exploring the Experiences of Hearing Children with Deaf Parents** – Tannenbaum-Baruchi, C., Aharonson-Daniel, L. en Feder-Bubis, P.

Dit is een artikel naar aanleiding van een onderzoek over de ervaringen van CODA's en hun verantwoordelijkheid en verplichting om tot op zekere hoogte te zorgen voor hun ouders (Tannenbaum-Baruchi et al., 2025).

❖ **CODA UK & Ireland**

Dit is de website voor CODA's in het Verenigd Koninkrijk en Ierland. Zij hebben een *resources* pagina waar zij meer literatuur en andere media beschikbaar hebben over CODA zijn (CODA UK Ireland, z.d.).

Kijktips

❖ **BSL signed: Stories from children of deaf adults** - BBC World Service

<https://www.youtube.com/watch?v=88iOjbduhbo>

In dit programma vertellen verschillende kinderen van dove ouders (zowel volwassenen als kinderen) over hoe het voor hen is en was om dove ouders te hebben. Voornamelijk over hoe het is om in verschillende situaties te moeten tolken, omdat er geen andere mogelijkheid is (BBC World Service, 2021).

❖ **La famille Bélier**

Deze film volgt Paula Bélier, een horende dochter van dove ouders en ze heeft een doof broertje. Zij neemt in veel situaties de rol van tolk op zich en vervuld ook in veel opzichten een parentificerende rol. Paula komt er al snel achter dat ze een prachtige zangstem heeft, met de nodige gevolgen voor haar relatie met de dove gezinsleden (Lartigau, 2014).

❖ **CODA**

Deze film is gebaseerd op *La Famille Bélier*, maar speelt zich af in Amerika. De reden dat ik de film toch aan deze lijst heb toegevoegd is tweeledig. Ten eerste was er veel ophef over dat de Franse versie voornamelijk horende acteurs had ingezet voor de dove rollen. In deze film is er heel bewust voor gekozen om dove acteurs in te zetten voor dove rollen. Ten tweede komen in deze film veel andere aspecten van het CODA-zijn voorbij dan in de Franse versie. Beide zijn hoe dan ook een aanrader en een feest van herkenning voor mij (Heder, 2021).

OM ZELF TE DOEN

- Zoek zelf nog meer lees-en kijktips uit om deze lijst uit te breiden. Vraag eens rond bij anderen of zij tips hebben en deel jouw lijst met andere CODA's.

7. Conclusie

Dit informatiepakket heb ik ontwikkeld om tolkstudenten met dove ouders te ondersteunen in het vinden van hun eigen plek binnen de opleiding en later ook het werkveld als Tolk NGT-NL.

Vanuit zowel literatuuronderzoek als praktijkonderzoek is duidelijk geworden dat CODA's een unieke achtergrond hebben en hierdoor ook een aparte ervaringsdeskundigheid meebrengen, die tegelijkertijd een kracht én een uitdaging kan vormen. De combinatie van opgegroeid zijn binnen de dovenscultuur, het al vroeg moeten bemiddelen tussen talen en culturen en het zoeken naar een professionele rol als tolk, zorgt ervoor dat studenten met dove ouders tegen andere vragen en dilemma's aanlopen dan hun medestudenten.

Uit mijn onderzoek blijkt dat thema's als identiteit, verantwoordelijkheid, parentificatie, beroepshouding en het scheiden van werk en privé een grote rol spelen binnen zowel de opleiding als het latere werkveld. Hoewel CODA-tolken vaak beschikken over sterke taalvaardigheden en culturele kennis, betekent dit niet automatisch dat zij zonder verdere begeleiding of reflectie het tolkvak kunnen uitoefenen. Integendeel: juist vanwege hun achtergrond is het essentieel dat zij bewust stilstaan bij hun eigen handelen, hun eigen grenzen en hun rol als professional.

Dit informatiepakket biedt geen kant-en-klare antwoorden, maar nodigt uit tot reflectie en het maken van weloverwogen keuzes. Door mijn eigen ervaringen en dat van andere CODA's te delen en concrete situaties te schetsen, hoop ik dat CODA-studenten zich minder alleen voelen en beter voorbereid het werkveld in stappen. Daarnaast kan dit pakket bijdragen aan meer begrip vanuit de tolkopleiding en docenten voor de specifieke leerbehoeften van studenten met dove ouders.

Tot slot laat dit verslag zien dat er binnen het tolkonderwijs ruimte mag zijn voor meerdere perspectieven en achtergronden. De geleefde ervaring van CODA's en andere *heritage signers* is van grote waarde voor het tolkvak en de dovensgemeenschap, mits deze ervaring wordt gecombineerd met professionele reflectie, ethisch handelen en een open leerhouding. De kunst is daarbij, zoals Nederlof (2012) het mooi zegt, om trouw te blijven aan je eigen coda-zelf, zonder de professionele rol uit het oog te verliezen.

8. Literatuurlijst

- BBC World Service. (2021, 20 december). *BSL signed: Stories from children of deaf adults* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=88iOjbduhbo>
- Bishop, M., & Hicks, S. (Red.). (2008). *Hearing, mother father deaf: Hearing people in deaf families*. Gallaudet University Press.
- Bull, T. H. (z.d.). *Deaf family issues: CODA's and identity*. Gallaudet University. Geraadpleegd op 4 december 2025, van <https://drive.google.com/file/d/14NBrxVILKpBQgTV1nu6qRMAAtpwZlcA0/view>
- CODA UK Ireland. (z.d.). *Resources*. Geraadpleegd op 4 december 2025, van <https://www.codaukireland.co.uk/resources>
- Dean, R. K., & Pollard, R. Q., Jr. (2013). *The demand control schema: Interpreting as a practice profession* (1e ed.). CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Deelkracht. (2025). *Heb jij een doof of slechthorend kind tussen 2,5 en 5 jaar oud? Doe dan samen met je kind mee aan ons onderzoek!* Geraadpleegd op 4 december 2025, van <https://www.deelkracht.nl/nieuws/heb-jij-een-doof-of-slechthorend-kind-tussen-25-en-5-jaar-oud-doe-dan-samen-met-je-kind-mee-aan-ons-onderzoek/>
- De Wit, M. (2008). *Het beroep tolk gebarentaal*. Nederlandse Beroepsvereniging van Tolken Gebarentaal. https://www.nbtg.nl/_files/ugd/00a2f0_c0b9de10bcb54c329fed83be2183163d.pdf
- DiMarco, N., & Guggenheim, D. (2025). *Deaf President Now!* [Film]. Concordia Studio.
- Doof.nl. (z.d.). *Kind van dove ouders (CODA)*. Geraadpleegd op 4 december 2025, van <https://www.doof.nl/hoorbibliotheek/kinderen/kinderen-van-dove-ouders/>
- Heder, S. (Regisseur). (2021). *CODA* [Film]. Vendôme Pictures; Pathé; Apple Original Films.
- Hogeschool Utrecht. (2025). *Definitief competentieprofiel bachelor opleiding tot leraar-tolk Nederlandse Gebarentaal (NGT), voltijd en deeltijd Nederland 2025–2026* [Rapport]. <https://dcflw-production.s3.eu-west-1.amazonaws.com/qer87qi3lh28nsm97d5cy3m72wbx>
- Hoza, J. (2016). Positionality, identity, and attitude. In J. Hoza (Red.), *Interpreting in the zone: How the conscious and unconscious function in interpretation* (pp. 149–174). Gallaudet University Press.
- Isham, W. P. (1999). *Luisteren en analyseren* (W. Terpstra & M. Emmerzaal, vert.). Ongepubliceerd cursusmateriaal, Hogeschool Utrecht.
- Lartigau, É. (Regisseur). (2014). *La famille Bélier* [Film]. Jerico; Mars Films.

- Llewellyn-Jones, P., & Lee, R. G. (2014). *Redefining the role of the community interpreter: The concept of role-space*. SLI Press.
- Moroe, N. F., & de Andrade, V. (2018a). Hearing children of Deaf parents: Gender and birth order in the delegation of the interpreter role in culturally Deaf families. *African Journal of Disability*, 7, artikel 365. <https://doi.org/10.4102/ajod.v7i0.365>
- Moroe, N. F., & de Andrade, V. (2018b, 16 maart). We were our parents. *Paperity*. Geraadpleegd op 24 oktober 2025, van <https://paperity.org/p/206518710/we-were-our-parents>
- Napier, J. (2021). *Sign language brokering in deaf-hearing families*. Palgrave Macmillan.
- Narchal, R., & Hembrow, R. (2024). Hidden care: A qualitative exploration of the roles and responsibilities of language brokers. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 19(1), artikel 2371536. <https://doi.org/10.1080/17482631.2024.2371536>
- Nederlof, H. (2012). *Kinderen die horen: Children of Deaf Adults; kinderen van dove ouders*. Vi-Taal.
- Nederlandse Beroepsvereniging van Tolken Gebarentaal. (2014). *Beroepsprofiel tolken gebarentaal* [Rapport]. https://www.nbtg.nl/_files/ugd/00a2f0_2a4a9bb57d984f629d048eaaf7741586.pdf
- Nederlandse Beroepsvereniging van Tolken Gebarentaal. (2022). *Beroepscode*. Geraadpleegd op 4 december 2025, van <https://www.nbtg.nl/beroepscode>
- Norma, M., & Katia, C. V. (2024). Social identity of CODA's in relation to family identity. *Theory and Practice in Child Development*, 4(2), 68–85. <https://doi.org/10.46303/tpicd.2024.11>
- Preston, P. (1994). *Mother father deaf: Living between sound and silence*. Harvard University Press.
- Psycholoog.nl. (z.d.). *Parentificatie: Wanneer je als kind de ouderrol draagt*. Geraadpleegd op 4 december 2025, van <https://psycholoog.nl/blogs/parentificatie-wanneer-je-als-kind-de-ouderrol-draagt/>
- Read, J. (2018, 13 juni). *Codas: Can we still call the sign language interpreting profession home?* StreetLeverage. Geraadpleegd op 4 december 2025, van <https://streetleverage.com/2018/06/codas-can-we-still-call-the-sign-language-interpreting-profession-home/>
- Read, J. (2025). *Negotiating the in-between: An autoethnographic exploration of a hearing CODA's cultural and linguistic identity as a sign language interpreter and educator* (Masterscriptie, University of Prince Edward Island). University of Prince Edward Island IslandScholar. https://islandscholar.ca/sites/default/files/2025-09/readjustin_thesis_2025_redacted.pdf

Shield, A. (2005). Ideological conflict at group boundaries: The hearing children of Deaf adults. In *Texas Linguistic Forum* (Vol. 48, pp. 187–195).

<https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/30851899/Shield-libre.pdf>

Sorenson. (z.d.). *Sorenson Interpreter Academy: COMPASS program*. Geraadpleegd op 6 oktober 2025, van <https://sorenson.com/sorenson-interpreter-academy/compass-program/>

Tannenbaum-Baruchi, C., Aharonson-Daniel, L., & Feder-Bubis, P. (2025). The responsabilized status: Exploring the experiences of hearing children with Deaf parents. *Child & Family Social Work*. Advance online publicatie. <https://doi.org/10.1111/cfs.70001>

Twilhaar, J. N. (2009). *Lexicon van de gebarentaalwetenschap*. Van Tricht Uitgeverij.

Williamson, A. (2012). *The cost of invisibility: CODA's and the sign language interpreting profession*. StreetLeverage. Geraadpleegd op 18 november 2025, van

<https://streetleverage.com/2012/11/the-cost-of-invisibility-codas-and-the-sign-language-interpreting-profession/>

Williamson, A. (2015). *Heritage learner to professional interpreter: Who are deaf-parented interpreters and how do they achieve professional status?* (Masterscriptie, Western Oregon University). WOU Repository. <https://wou.omeka.net/s/repository/item/4346>

Williamson, A. (2015, 20 mei). *Deaf-parented interpreters: A challenge to the status quo in sign language interpreter education?* StreetLeverage.

https://streetleverage.com/live_presentations/deaf-parented-interpreters-a-challenge-to-the-status-quo-in-sign-language-interpreter-education/